

DZĪVES PIEREDZE :
zināšanas,
attieksmes,
prasmes -

DZĪVEI :
izzīnai,
apdomai,
rīcībai !

Latvijas Universitāte

Dr.fiz., asoc.prof.
ANDRIS BROKS

Tālrunis: 26 567 120 (mob)
E-pasts : andris.broks@lu.lv

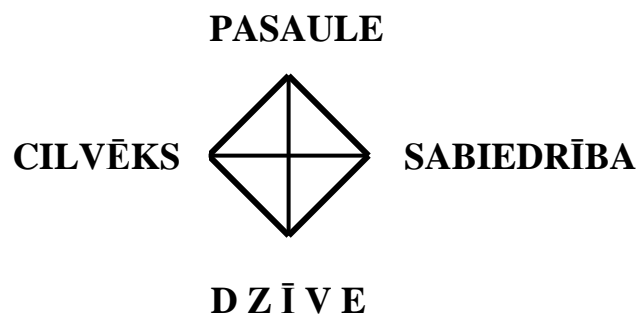
CILVĒCES LIELO DOMU KVADRĀTS (PASAULE un CILVĒKS - Φ & Ψ)

Kopīgā darbībā - sadarbībā sākam apzināt sakārtotas domāšanas būtību un sūtību visdažādāko cilvēkdarbību īstenošanai un **darīsim to lietišķi sistēmiski domājot** – veidosim dažādas konkrētas dažādu domu veidotas struktūras – kopsaistītu domu kopumus. Citiem vārdiem – domāsim domas un runāsim atbilstošos vārdus saistībā par konkrētām dzīvē novērojamām parādībām (lietām, procesiem), nevis tikai vispārīgi, abstrakti, formāli runājot par domāšanu kā tādu.

Par ko domāsim? Par pasauli un cilvēku - par cilvēku pasaulē un pasauli cilvēkā.

Kādas domas domāsim? Domāsim Lielās Domas - filozofijā un vispārīgajā psiholoģijā sakņotās domas.

Kursa autora izvēlētās **Lielās Domas** raksturo šādi atbilstoši vārdi/jēdzieni: „PASAULE”, „CILVĒKS”, „SABIEDRĪBA”, **DZĪVE**”. Veidosim Lielo Domu struktūras, tās uzskatāmi ilustrējot ar tā sauktajām struktūrloģiskajām shēmām jeb domu kartēm.

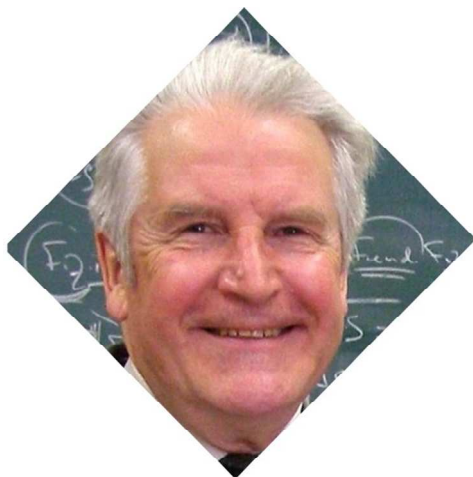
Uzsākot iepazīt šo struktūru, vispirms noskaidrosim attiecīgo struktūrelementu – vārdu jēgu jeb nozīmi. Citiem vārdiem (kā jau zinātniskā teorijā), dosim atbilstošo jēdzienu - tos apzīmējošo vārdu/terminu definīcijas.

Lai veidotos laba teorija, šīm definīcijām jābūt īsām, skaidrām, izsmeļošām.

Cilvēces Lielo Domu kvadrāts

P A S A U L E - daudzveidīgu parādību kopums

CILVĒKS -
garīga
dzīva
būtne

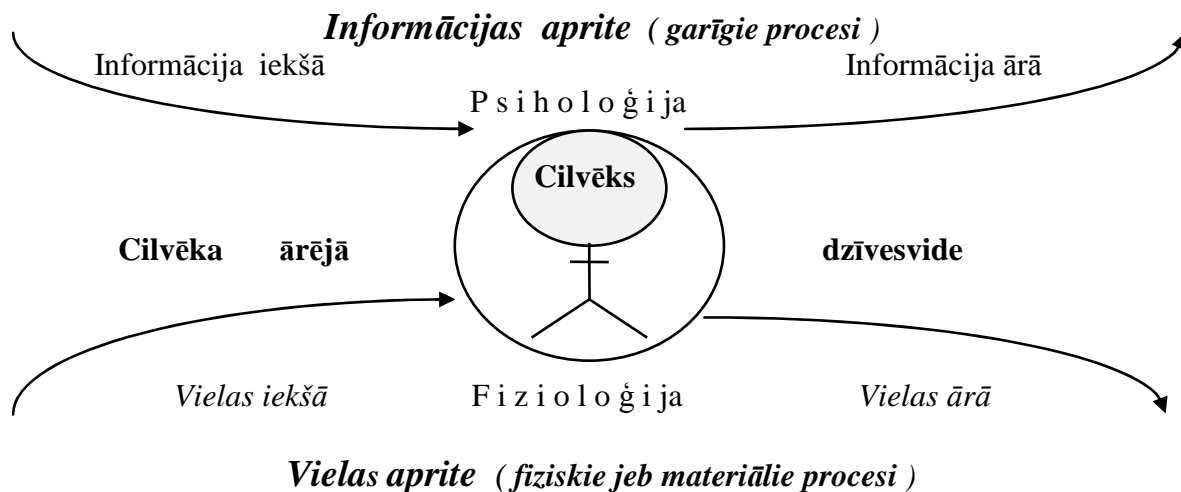
SABIEDRĪBA -
daudzveidīgu
cilvēku
kopums

D Z Ī V E - daudzveidīgu cilvēkdarbību kopums

1. CILVĒKS - garīga dzīva būtne

DZĪVĪBA - fizisko jeb materiālo un garīgo jeb informacionālo procesu vienots īstenojums.

- gāzes, šķidrā un cietā stāvoklī atrodošos vielu uzņemšana un izdalīšana - *vielas aprīte*;
- informācijas uzņemšana un nodošana - *informācijas aprīte*.

Cilvēkiem ir raksturīga īpaša informācijas aprīte : atšķirībā no augiem un dzīvniekiem, kuriem informācijas aprīte īstenojas attiecīgi tikai fiziskās ģenētikas un neverbālās saziņas līmenī, cilvēkiem ir raksturīga informācijas aprīte arī cilvēku vārdiskajā (verbālajā) saziņā, lietojot tikai cilvēkiem raksturīgas zīmju sistēmas (valodas) un tikai cilvēkiem raksturīgu informācijas apstrādes procesu - tēlaino un jēdzienisko sistēmisko vārdisko domāšanu.

Vārdiskā valoda saziņai un domāšanai – cilvēka specifika.

Cilvēks – miesa un gars. Kas ir g a r s ?

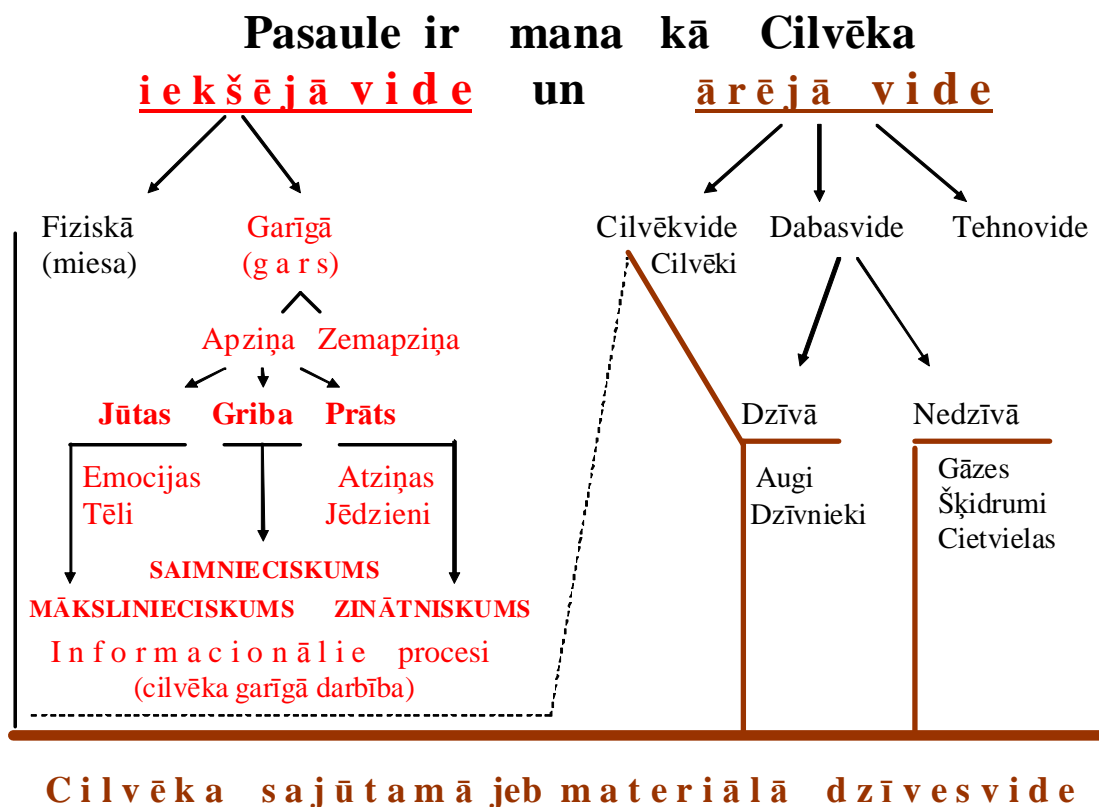
G a r s - cilvēka nervu sistēmā iemiesotā informācija (nejaukt ar šūnu kodolos iemiesoto iedzimtības jeb ģenētisko informāciju !!!). Gara izpausme ir *cilvēku garīgā darbība – tā ir informacionālo procesu īstenošanās cilvēka nervu sistēmā apziņas un zemapziņas līmeņos.*

Cilvēks ir apgarots materiāls ķermenis – īpaša dzīva būtne, kuru raksturo cilvēka nervu sistēmā iemiesotā vārdiskā informācija un šīs informācijas aprīte cilvēkiem vārdiski sazinoties. **Cilvēks dzīvo vienotu gara un miesas dzīvi.**

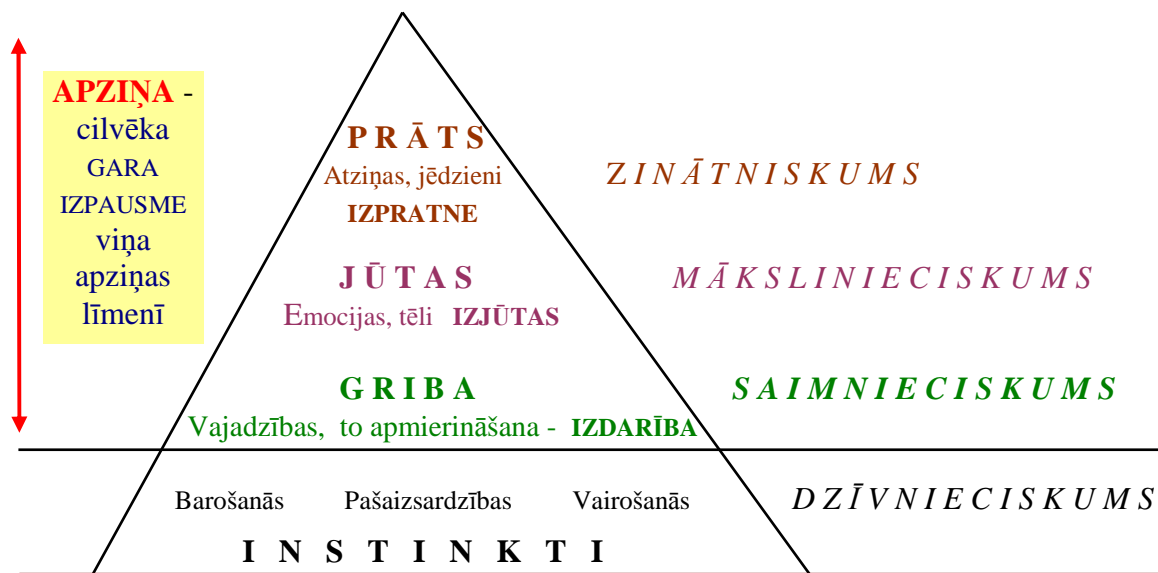
Kas tā tāda un kāpēc cilvēkam a p z i ņ a ?

A p z i ņ a ir cilvēka garīguma jeb viņa gara jeb garīgās dzīves īstenojums apziņas līmenī un ir uzlūkojama kā cilvēka jūtu, gribas un prāta kopums. *Apziņa nodrošina* ikvienas apzinātas cilvēkdarbības, kā arī cilvēka apzinātās dzīves vadību kopumā. Apziņa ir informacionāla parādība, tās materiālais nesējs ir cilvēka nervu sistēma (smadzenes, nervi un jutekļi – acis, ausis, āda saskarsmei ar cilvēka ārējo dzīvesvidi). Sajūtas jeb jutekliskums ir visa apzinātā pamats, cilvēka garīgās darbības - viņa nervu sistēmā īstenojošos informacionālo procesu sākotne. Apziņa operē ar noteikti apzīmētām jeb kodētām sajūtām, kas noformētas kā noteikti tēli un jēdzieni atbilstošās zīmju sistēmās jeb valodās.

A p z i ņ a darbībā ir domāšana - informācijas procesēšana (informācijas ieguve, apstrāde, izmantošana). Vēlreiz uzsvērsim – cilvēki raksturojas ar īpašas – vārdiskās valodas lietošanu, līdztekus saglabājot arī citas, dzīvniekiem raksturīgās saziņas valodas.

Saprātīgais CILVĒKS (griba - jūtas - prāts virs instinktiem)

Zinātnes un tehnikas straujā progressa cilvēces dzīvesvide kļūst arvien mākslīgāka jeb tehniskāka, kamēr dabasvide jau prasa īpašu aprūpi un aizsardzību pret cilvēku saimnieciskajām darbībām. Strauji veidojas cilvēku pašu izveidotajai mākslīgajai dzīvesvidei jeb tehnovidei atbilstošs **tehnocilvēks**.

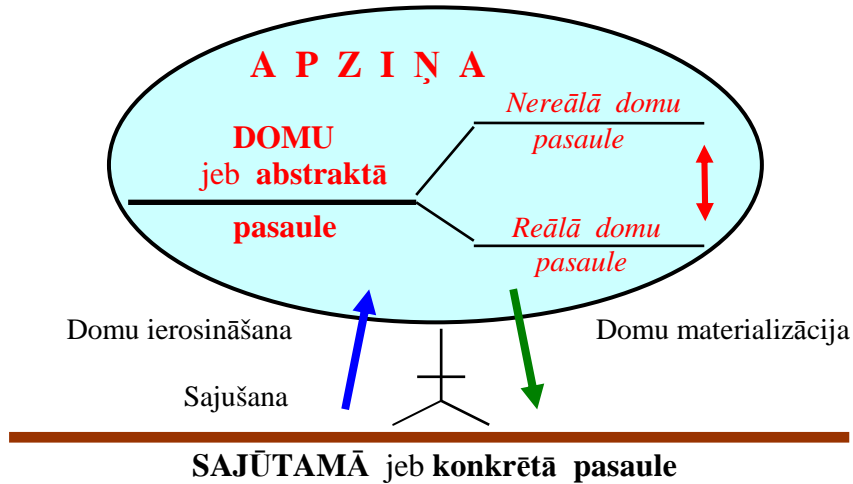
Pasaules atveids cilvēka apziņā - divas pasaules

* SAJŪTAMĀ jeb konkrētā, materiālā pasaule - visa apzinātā pamats

* DOMU jeb abstraktā pasaule - konkrētās pasaules atveids cilvēka apziņā

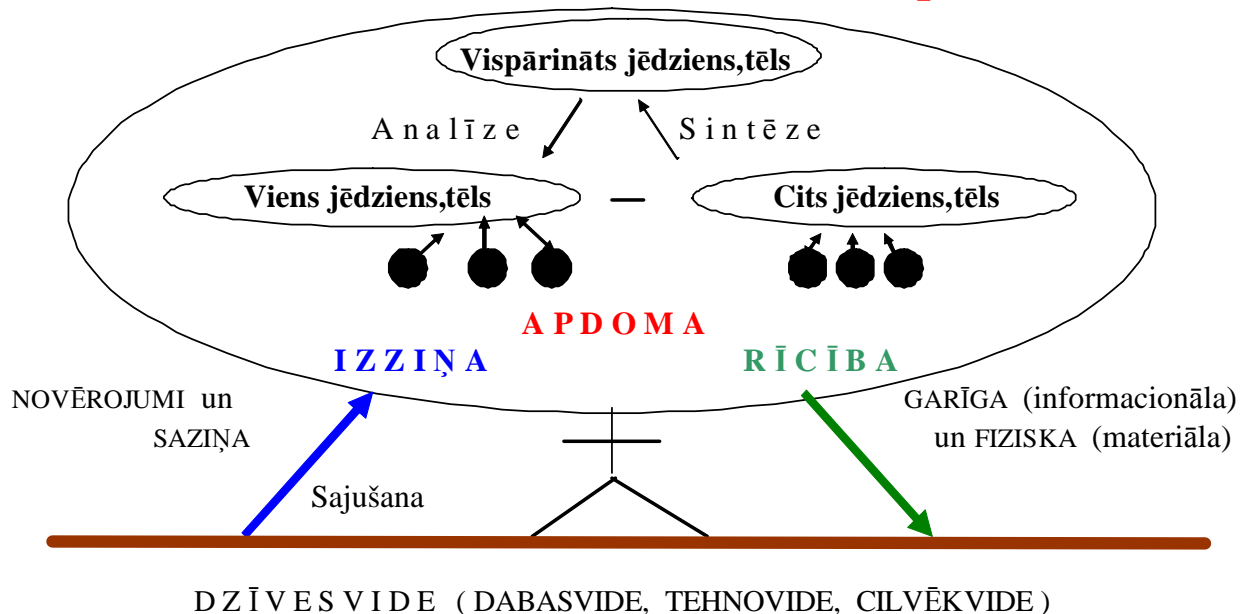
● *reālā domu pasaule* - **virtuālā realitāte** - objektīvā realitāte jeb īstenība **cilvēka apziņā**

● *nereālā domu pasaule* - **virtuālā nerealitāte** - iedomātā, ideālā pasaule **cilvēka apziņā**

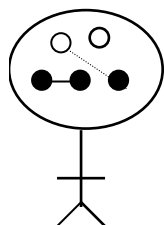
Sajūtas : visa apziņā atveidotā (apzinātā jeb abstraktā - reālā un nereālā) sākotne

Pasaules parādību **sistēmisks** – kopsaistīts un sakārtots atveids **apziņā**

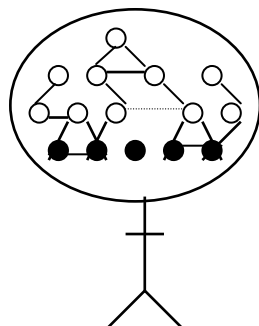

Cilvēks apzina Pasauli pa daļām,
tās savstarpēji salīdzinot un kopsaistot -
analizējot (detalizējot) un sintezējot (vispārinot) :
tāda ir apziņas sistēmiskās organizācijas un darbības būtība

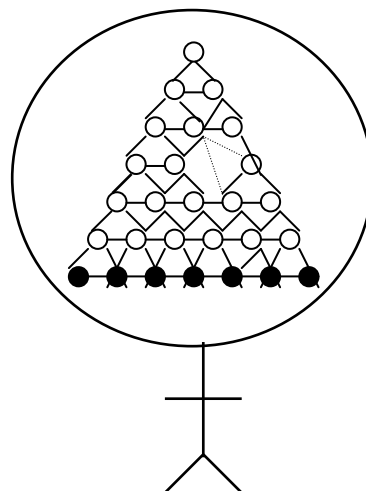
Apziņas attīstības pakāpes - pēc apziņas satura apjoma un sakārtotības

Vāji attīstīta apziņa:
mazsaturīga,
mazsakārtota

Vidēji attīstīta apziņa:
pietiekami daudz satura
sastāvdaļu, pastāv apziņas
hierarhiskais sakārtojums

**Saturā bagāta un augsti
sakārtota apziņa -
pilnvērtīgi attīstīta apziņa**

Pasaules atveids telpā un laikā

Cilvēks apzina pasaules parādības laikā un telpā, raksturojot parādības kā mainīgos ķermeņus ar to atbilstošajiem stāvokļiem. **STĀVOKLIS** - ikvienas parādības raksturojuma elementārdaļa (atcerieties fundamentālo atziņu : cilvēks apzina pasauli pa daļām, tās savstarpēji salīdzinot un kopsaistot). Pasaules atveids apziņā - parādības raksturojošo īpašību stāvokļu kopumi. **Ikvienu parādību tiek atveidota (nepārtraukti un/vai diskrēti) laikā un telpā.** Jēdziens **T E L P A** pastāv saistībā ar ķermeņu savstarpējā novietojuma - to atrašanās vietu uztveri, bet jēdziens **L A I K S** - saistībā ar šo ķermeņu mainību.

T E L P A - ķermeņu savstarpējo novietojumu raksturojošo stāvokļu kopums.

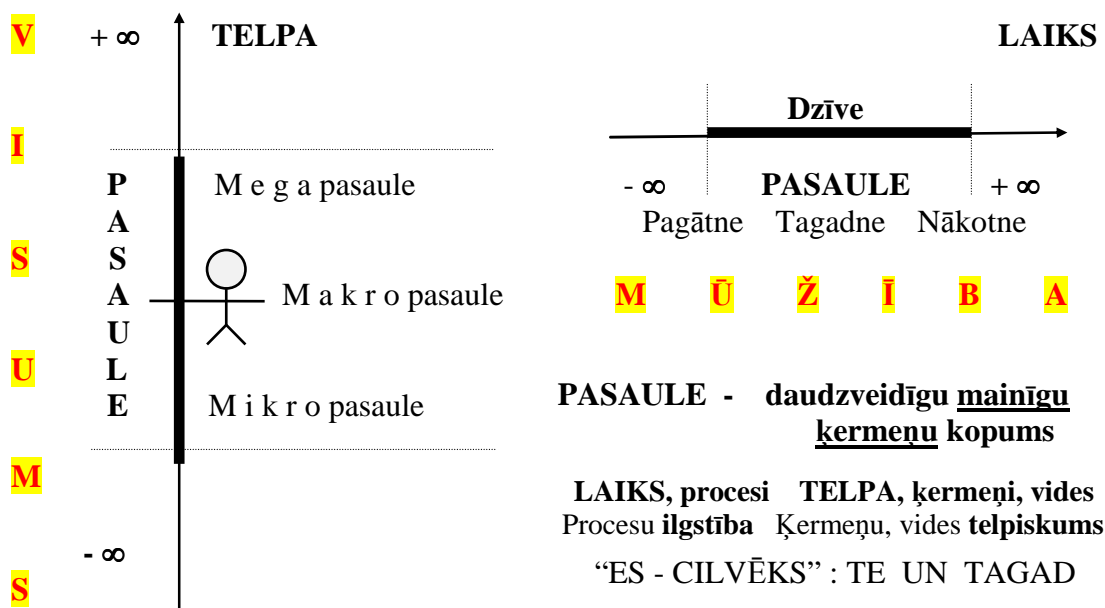
L A I K S - ķermeņu mainību raksturojošo secīgo stāvokļu kopums.

Neierobežots stāvokļu kopums telpā - **VISUMS**

Neierobežots stāvokļu kopums laikā - **MŪŽĪBA**

Apzināto pasauli sastāda ierobežots, cilvēces apzināto parādību kopums - tas, ko cilvēki sauc par pasauli, ir **VISUMA** un **MŪŽĪBAS** cilvēces apzinātā daļa.

Pasaule telpā - visuma apzinātā daļa Pasaule laikā - mūžības apzinātā daļa

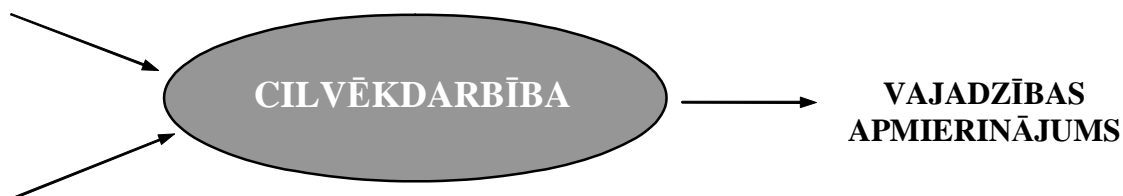

2. DZĪVE - daudzveidīgu cilvēkdarbību kopums

**Cilvēka dzīve – nemitīgs dzīves vajadzību apmierināšanas process
Apzināta cilvēkdarbība – mērķtiecīga noteiktas dzīves vajadzības
apmierināšana**

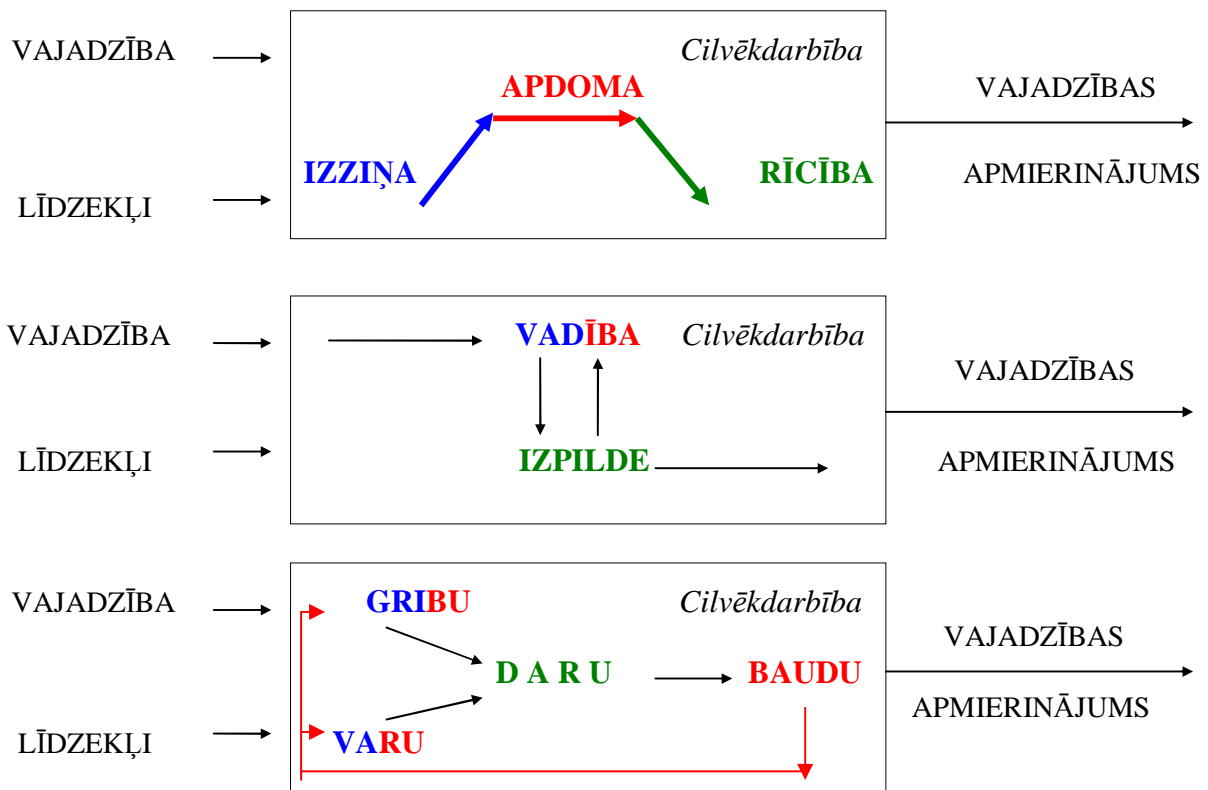
CILVĒKDARBĪBA kā veselums

VAJADZĪBAS : garīgās un materiālās

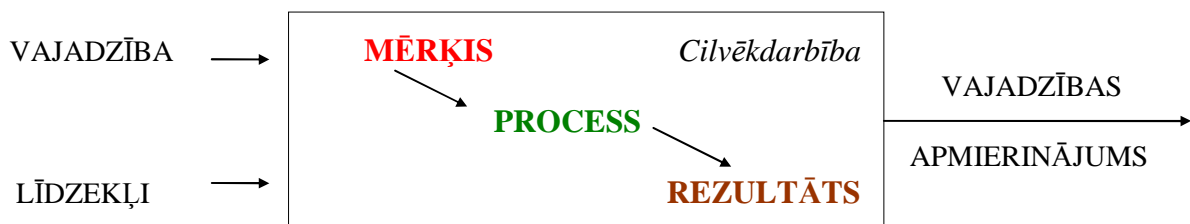
- LĪDZEKĻI** :
- finansu līdzekļi (nauda)
 - materiālie līdzekļi (manta)
 - informācija
 - cilvēks Pats (garīgais spēks, enerģija un fiziskais spēks, enerģija)
 - laiks

CILVĒKDARBĪBA kā kopsaistītu daļu veidots veselums (*trīs skatījumi*)

Ikviens apzināta cilvēkdarbība ir mērķtiecīga darbība -

mērķis ir arī ikvienai daudzlīmeņu cilvēkdarbībai, kopumā veidojot hirarhisku cilvēkdarbības mērķu struktūru. Šo struktūru tai atbilstošās sazarotās shēmas dēļ bieži sauc par mērķu koku. Šajā sakarā varam uzrādīt vēl arī šādu ceturto cilvēkdarbību struktūras skatījumu.

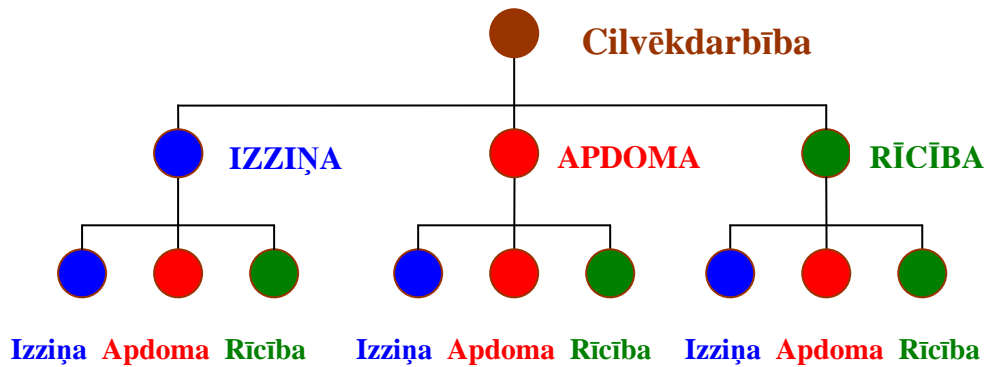
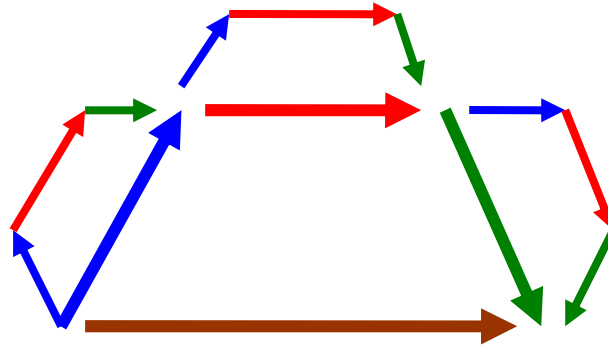

Taču, lai apmierinātu sākotnējo vajadzību, līdz darbības mērķim ir jānonāk - tikai atkārtotu cilvēkdarbību izpildē varam sākt ar jau agrāk uzstādīto mērķi.

Visbeidzot - **tikai mērķtiecīgas cilvēkdarbības kopumā veido jēgpilnu, pilnvērtīgu ikviena cilvēka un sabiedrības dzīvi.** Mērķis ikvienai cilvēkdarbībai piedod jēgu, dzīvei ir jēga, ja tai ir uzstādīts un tiek īstenots mērķis, pastāv vairāk vai mazāk apzināts dzīves mērķu koks. Citiem vārdiem, sistēmiskā domāšanas apzināšana un izmantošana sekmē mērķtiecīgas, jēdzīgas dzīves plānošanu un īstenošanu.

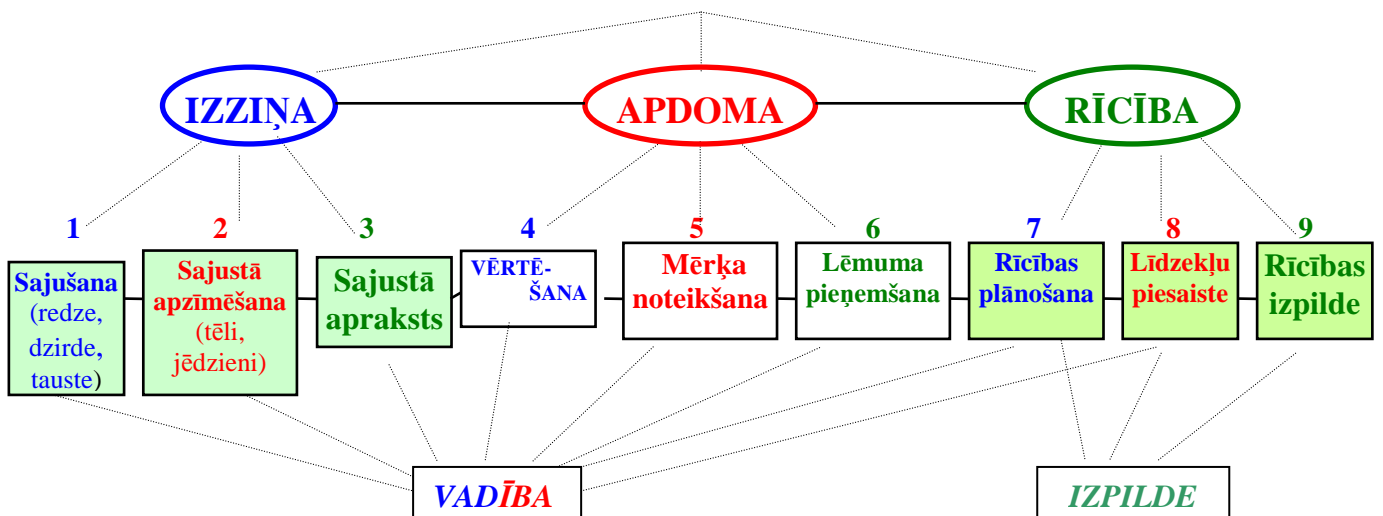
Cilvēkdarbību hierarhijas uzskatāms raksturojums

(divlīmeņu cilvēkdarbības struktūras vizualizācija : ikviena darbība un ikvienā tās daļa veidojas kā dzīves fraktālis “**izziņa-apdoma-rīcība**”)

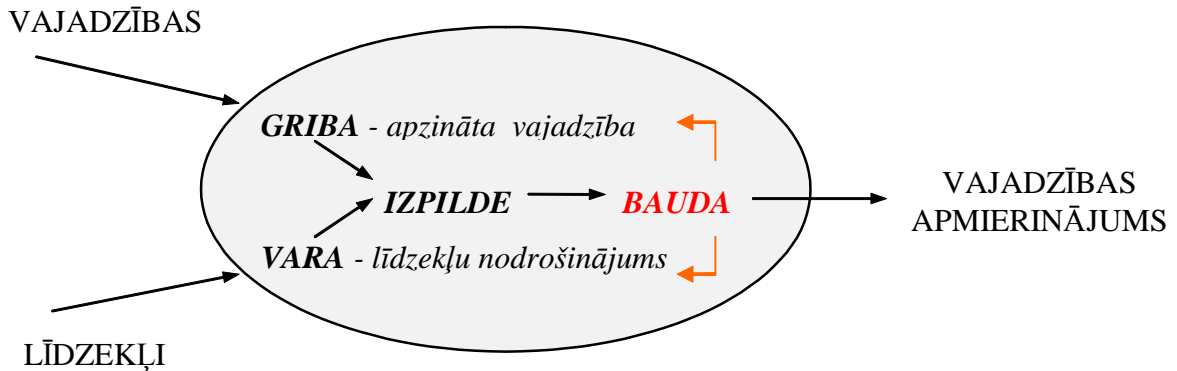

DZĪVE - cilvēkdarbību kopums

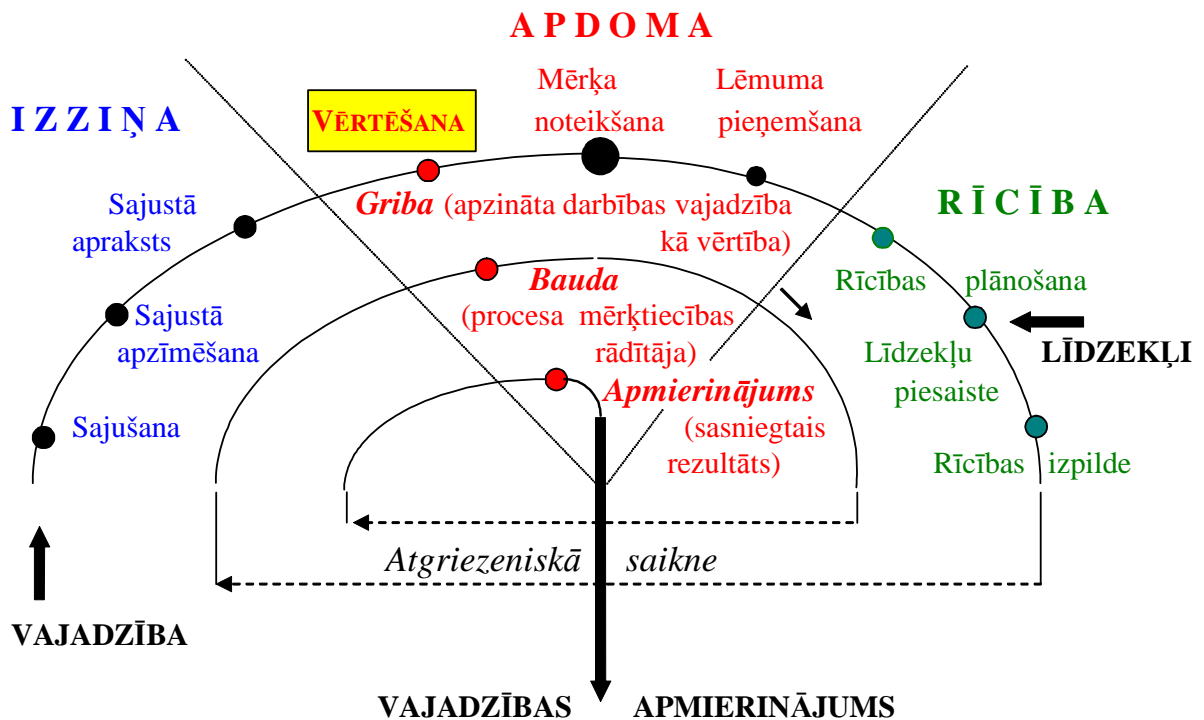
CILVĒKDarbība – Dzīves Fraktālis

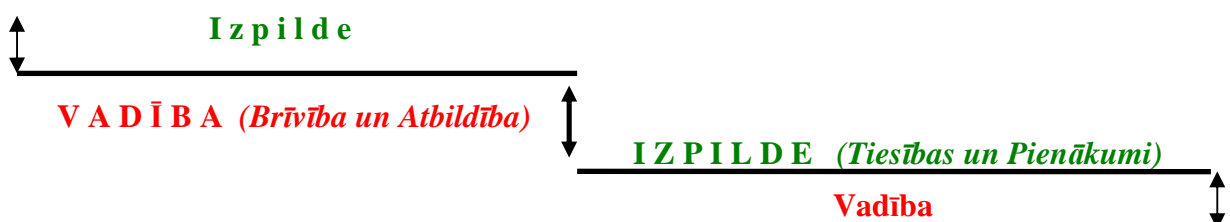
Bauda – atgriezeniskā saikne cilvēkdarbību vadībā

Mērķtiecīgu cilvēkdarbību vadības process (trīs vērtēšanas mērķtiecīgas rīcības apdomā)

Cilvēkdarbību vadības un izpildes attiecību hierarhija

3. SABIEDRĪBA kā daudzveidīgu cilvēku kopums

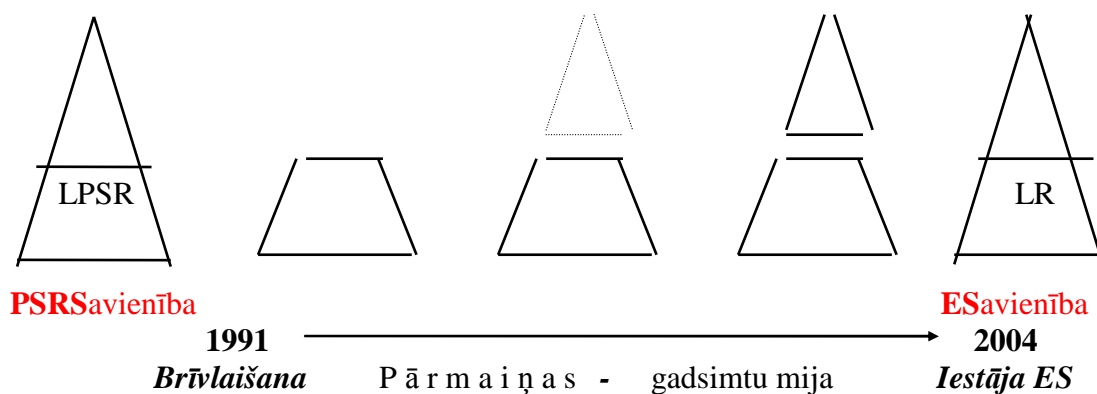
Sabiedrības mainība visapkārt mums un mēs mainībā

(mūžības likums)

Noslēdzies 20. gadsimts, viens no sarežģītākajiem gadsimtiem Pasaulē, Eiropā, Latvijā. Līdz ar 21.gs. sākumu mūsu dzīve ieiet jaunā fāzē - *notiek visaptveroša DZĪVES GLOBALIZĀCIJA.*

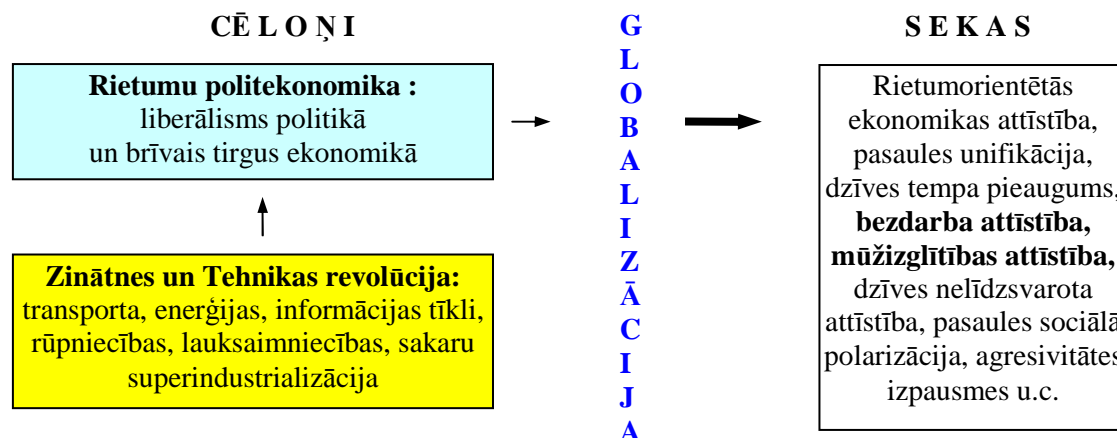
Visapkārt ārkārtīgi *strauji ienākas ZINĀTNES UN TEHNIKAS PROGRESA AUGĻI.* Gan globālā, gan lokālā mērogā jūtam *aug mūsu dzīves daudzveidība un temps - DZĪVES SAREŽĢĪTĪBA.*

Sabiedrības dzīves industriālo attīstību nomaina superindustrializācija (automatizēta lielražošana), dabisko - mākslīgais. Akcenti darbā un sadzīvē no ražošanas pāriet uz patērēšanu. Bezdarba rēgs klīst pa pasauli un tajā pat laikā krasi pieaug augsti kvalificētu speciālistu pieprasījums. Sabiedrības polarizējas un aug sociālā spriedze. Globalizācija šodien izvēršas par Rietumu vareno politekonomikas (brīvā tirgus ekonomikas un liberālisma politikas) aktīvu izplatīšanos visas pasaules mērogā. *Īpaši aktualizējas MŪSDIENU RIETUMNIECISKĀ DZĪVESVEIDA ILGTSPĒJĪBA.*

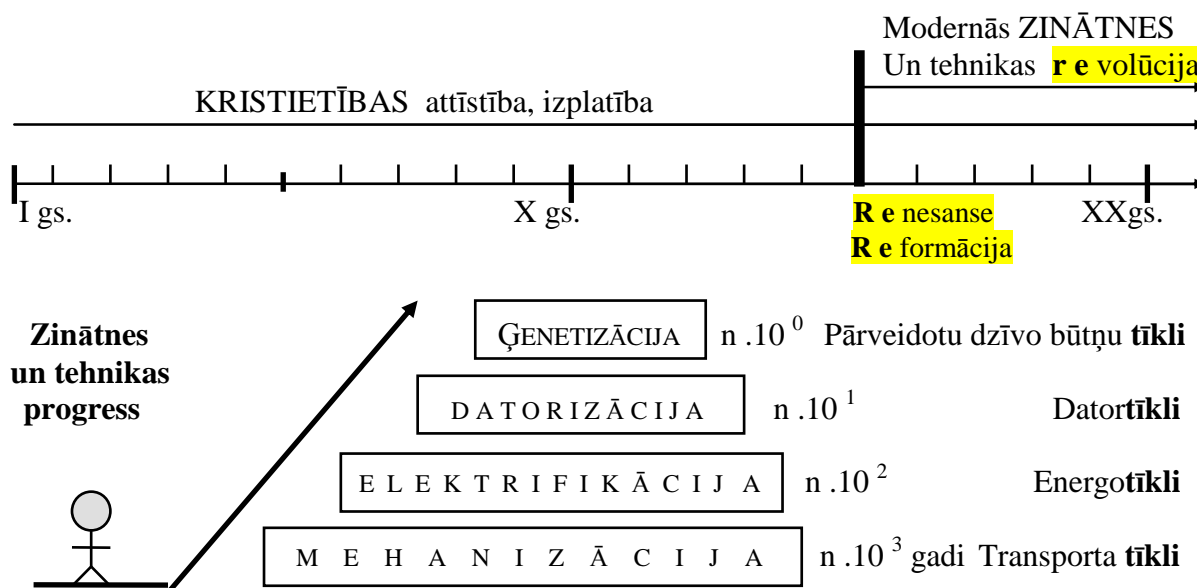

Noslēdzies gadsimts, kurā Latvija trīs reizes pārdzīvoja austrumu-rietumu dzīvesveida orientācijas maiņas. Krasi mainoties situācijai pasaulē un atgūstot valstisko neatkarību, tagad vienmēr un visur *atkal ir jādomā pašiem ar savu galvu*, un tas nav viegli. Taču laiks dziedē - pamazām noskaidrojas prāts, noplok pārlietu sabangotās jūtas un sava atjaunotā galva atgriežas pie sava pamata. Mūsu dzīves tālāktīstībai īpaši nozīmīga kļūst galvas un pamatnes vienotība.

Globalizācijas parādība cēlonseku skatījumā

Mūsdienu Rietumu kopienas kultūras un civilizācijas attīstība

Zinātnes straujā progresa un tā rezultātu plašās izmantošanas rezultātā cilvēces dzīvesvide kļūst arvien mākslīgāka jeb tehniskāka, kamēr dabasvide jau prasa īpašu aprūpi un aizsardzību pret cilvēku saimnieciskajām darbībām. **Strauji veidojas** mākslīgajai dzīvesvidei jeb tehnoveidei atbilstošs **tehnocilvēks**.

Individuālais un kolektīvais cilvēku dzīvē.

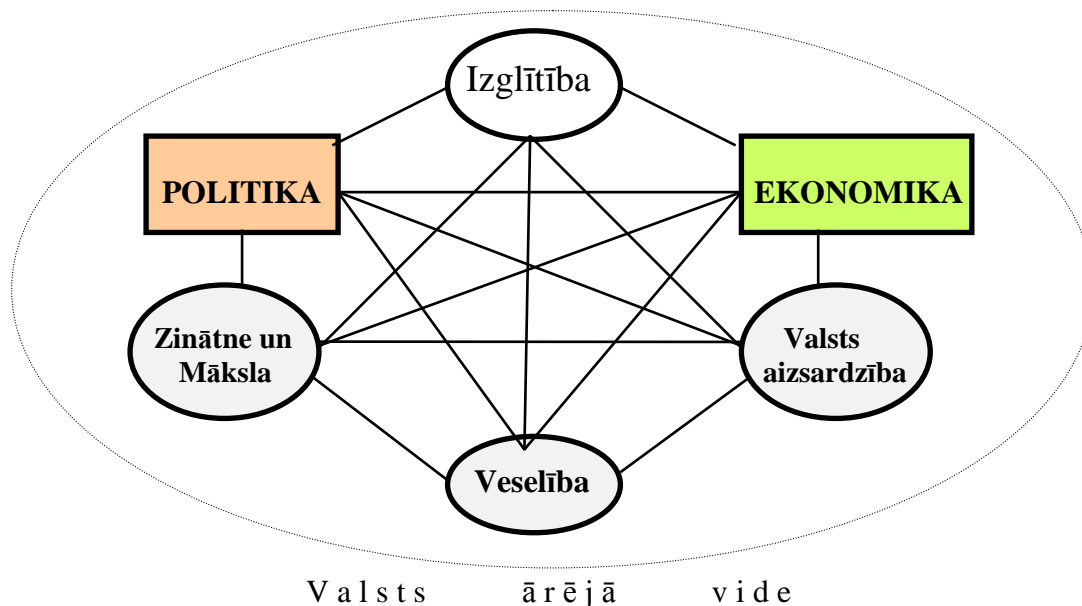
Sabiedrības, personas dzīves ceļa

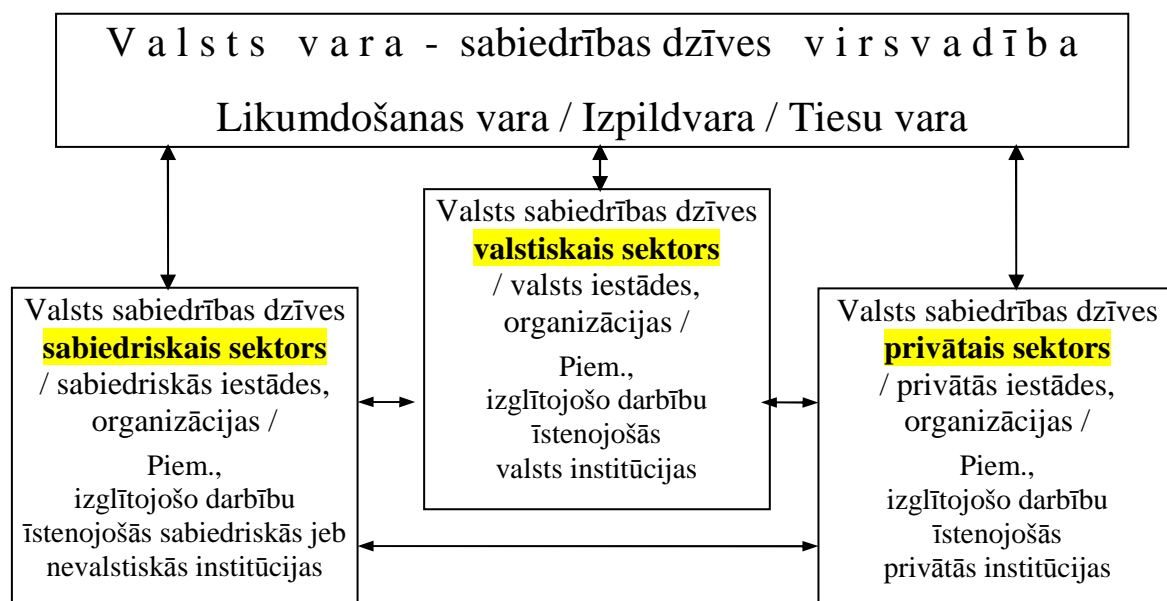
Sabiedrības dzīves sistemoloģija

	POLITIKA	EKONOMIKA
SOCIĀLISMS	Dominante	*
Līdzsvarota sabiedrība	*	*
LIBERĀLISMS	*	Dominante

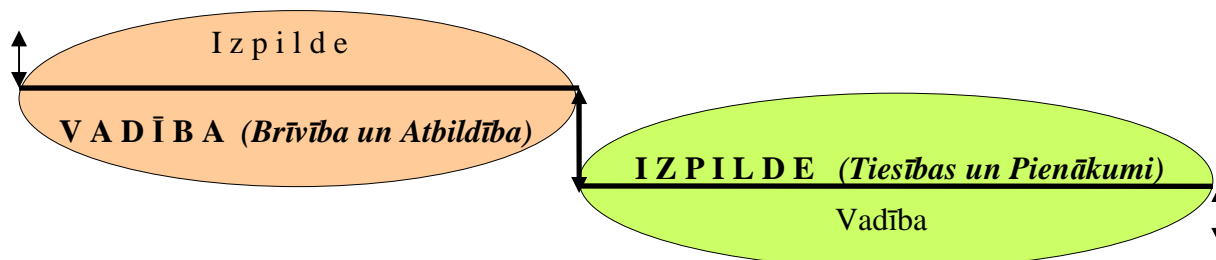
Mūsdienu sabiedrības / valsts dzīves pamatstruktūra

Tradicionālas Rietumvalsts organizātoriskā struktūra

Saimnieku (vadītāju) un kalpu (izpildītāju) attiecību hierarhija

Latvija iesaistas pasaules globālajos procesos un strauji liberalizējas.

Mūsu dzīves kreiso ievirzi nomaina labējā, kolektīvo dzīvesveidu - individuālais. Sociālistiskās sadales vietā nāk brīvais tirgus, kā visaptveroša dzīves pamatvērtība iesakņojas nauda. Kalpošanu būtiski papildina saimniekošana un visa notiekošā gaitā *sabiedrība pārnoslāņojas*.

Arvien lielākas sabiedrības daļas dzīve rit cilvēku pašu izveidotajos nedabiskajos transporta, energoapgādes un datortīklos, kuru trūkums jau tiek uztverts kā nopietns dzīves apdraudējums. Tehnocilvēka fizioloģisko pamatu pilnveidos modernā ģenētika - gēnu inženierija. Taču tehnocilvēka apziņā rodas plaša - racionālais pārņem emocionālo, zūd arī līdzsvars starp intelektu (gudrību) un morāli (tikumību).

Mūsdienu dzīvi pilnvērtīgi īstēnos un tālākattīstīs tikai tās valstis un tie cilvēki, ***kas būs spējīgi (griboši un varoši)*** pietiekami ātri un saturīgi orientēties sarežģītajos (daudzveidīgajos un strauji mainīgajos) dzīves procesos.

Mēs, latvieši, materiālajā ziņā nekad nevarēsim sacensties ar lielajām tautām, un mums pēc tā arī nav jātiecas. **Mums ir jācenšas būt stipriem garīgā laukā**, it īpaši *mākslā un zinātnē*, izkopjot savas nacionālās īpašības. Tas ir mūsu galvenais uzdevums, ko pildot audzināsim ne vien sevi, bet arī citas tautas.

J.A.Students “Vispārīgā paidagoģija” (1933)

Bet garīgā darbība taču nav tikai zinātne un māksla - kalpošana zinātnei un mākslai !

Vai latviešiem būt arī saimniekiem ?

KĀDU KAM DZĪVES PIEREDZI KĀDAI DZĪVEI ?

Dzīves pieredze dzīvei		Dzīves VIRZĪBAI	EKSISTENCEI dzīvē	Dzīvesvide ↓
ZINĀTNISKĀ	Dominē PRĀTS (atziņas, jēdzieni - <i>izpratne</i>)	Fund. un lietišķā pētniecība	Dzīvesvides uzraudzība, apkope, atjaunošana	Dabasvide Cilvēkvide Tehnovide
SAIMNIECISKĀ	Dominē GRIBA (vajadzības, līdzekļi - <i>izdarība</i>)	Saimnieciskā jaunrade	Zinātnes un mākslas sasniegumu izmantošana	Dabasvide Cilvēkvide Tehnovide
MĀKSLINIECISKĀ	Dominē JŪTAS (emocijas, tēli - <i>iztēle</i>)	Radošai iedvesmai	Sadzīvei, izklaidei	Dabasvide Cilvēkvide Tehnovide

Kā mēs gribam dzīvot - kāda ir mūsu dzīvei nepieciešamā dzīves pieredze (izglītība) ?

PASAULE kā daudzveidīgu parādību kopums

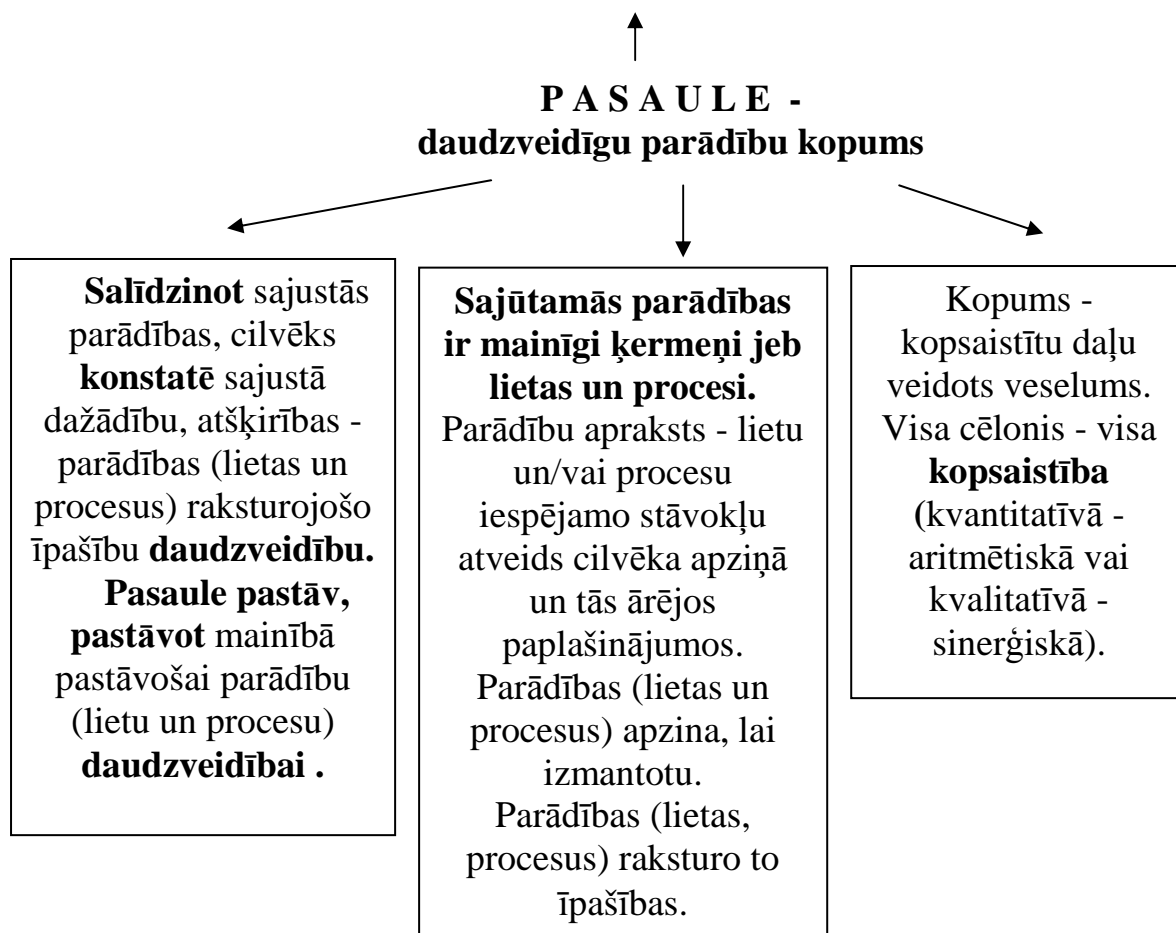
Studiju kursa 1.daļas - cilvēces Lielo Domu kvadrāta apzināšanas noslēgumā atgriezīamies pie jēdziena PASAULE, kuru vairāk vai mazāk jau esam apzinājuši citu Lielo Domu sakarā. Tas bija saprotami, jo visi jēdzieni ir atbilstoši kopsaistīti un apdomājot kādu no tiem atsevišķi, kontekstā vai fonā vienmēr ir jāievēro arī citi.

Pasaule ir tas, ko mēs par tādu saucam - ir dažādas pasaules, tāpēc vienmēr ir jāprecizē, par kuru pasauli iet runa.

Piedāvātais jēdziena PASAULE skaidrojums satur trīs hipersuperfundamentālus atslēgas vārdus - **parādības, daudzveidība, kopums**. No katra šī vārda/jēdziena var atvasināt tiem pakārtoto jēdzienu kopas, kas dažādos aspektos detalizē mūsu pasaules skatījumu un redzējumu.

Divas pasaules : sajūtamā (konkrētā, materiālā, objektīvā) pasaule un domu (abstraktā, ideālā, subjektīvā) pasaule.

Saturs un Forma - filozofija un psiholoģija - kas un kā pastāv sajūtamajā pasaulē un kā tas atveidojas cilvēka apziņā. Atsevišķais un vispārīgais - lietu un procesu analīze un sintēze, veselā un daļu attiecības.

Visi apzinātie jēdzieni (domas) pastāv kopsaistībā !

